

1

NEKI ASPEKTI IZ ŽIVOTA I RADA DR. KALMIJA BARUHA, JEDNOG OD
NAJISTAKNUTIJIH SVJETSKIH HISPANISTA I POZNAVALACA SEFARDIKE

„Ima jedan fenomen – najizrazitija legitimacija sefardskog plemena – koji nosi u sebi tragove cijeloga niza događaja u prošlosti i sadašnjosti sefardskih Jevreja, ogledalo njihovoga mentaliteta i karaktera. To je njihov jezik. Istraživanje toga idioma ima draži jednako za folkloristu kao i za filologa.“ (Kalmi Baruh: JEZIK SEFARDSKIH JEVREJA, 1924).

Dr. Kalmi Baruh je rođen u Sarajevu 25.og decembra, 1896. g., slučajno, jer je inače njegova porodica živjela u Višegradu. Bio je osmo dijete Salamona (Jakoba Baruha) rođ. 1860. u Sarajevu (umrlag 23.10.1913. i majke Flore rođ. Abinun 1864. u Sarajevu i umrle 27.07.1929. Slijedi spisak kompletne porodice Salamona i Flore Baruh:

1. Rena, rođ. u Sarajevu
2. Jakob, rođ. 1885 u Sarajevu
3. David, rođ. 06.06.1887 u Sarajevu
4. Kalme, rođ. 20.08.1889 u Sarajevu
5. Avram, rođ. 14.10.1891 u Višegradu
6. Vida, rođ. 1893 u Višegradu, udata 11.08.1913 za Haima (Davida) Finci
7. Dr. Kalme, rođ. 24.12.1896 u Sarajevu, oženjen Ljubicom rođ. Cvijić, 27.09.1934 u Novom Sadu (civilni brak)
8. Moise, rođ. 1898 u Sarajevu, oženjen 23.08.1931 sa Renom Salom

Dr. Kalmi Baruh je imao kćerku Nadu, rođ. 29.09.1936.

Kalmi Baruh je nakon osnovne škole završene u Višegradu stupio u Veliku realnu gimnaziju u Sarajevu koju je i završio. Već u petom razredu gimnazije postaje član jevrejskog đlačkog literarnog društva „Jehuda Makabi“. U isto vrijeme počinje prevoditi jevrejske priče raznih autora sa nekoliko stranih jezika te počinje pisati manje originalne radove. 1915. g. Kalmi Baruh je bio mobilisan u austro-ugarsku vojsku te je nakon zarobljavanja na kavkazkom frontu, pao u rusko zarobljeništvo u kojem je proveo dvije godine. Interesantno je da je i tada na Kazanjskom Univerzitetu pohađao predavanja na nekoliko stranih jezika.

Pripadao je drugoj generaciji mladih, bosanskih Sefarda koji su se, nakon sarajevske Velike realne gimnazije, školovali na prestižnim evropskim univerzitetima. Mnogi od njih su bili stipendisti jevrejskog potpornog

(kasnije kulturno-prosvjetnog) društva „La Benevolencija“. Tim studentima je bilo lakše da se upišu na te univerzitete pošto je prva generacija, u kojoj su bili između ostalih i Dr. Vita Kajon, Dr. Isak Samakovlija, Dr. Vita Alkalaj, Dr. Samuel Pinto, te Kalmijev brat Dr. Avram Baruh (prvi predsjednik Jevrejske opštine u Sarajevu nakon II svjetskog rata), prvi utrli put i prvi se upoznali sa evropskom kulturom i jezicima koje njihovi pretci nisu uopšte poznavali. Ove generacije su dovele do prekretnice u cjelokupnom životu bosanskih Sefarda koji su ranije živjeli u Otomanskoj imperiji. Nakon kraja I svjetskog rata i prije odlaska na evropske univerzitete, Kalmi Baruh je studirao romanistiku u Zagrebu. Studije romanistike je nastavio u Beču, gdje je doktorirao u junu 1923. Naslov njegove doktorske disertacije je bio „*Die Lautstand des Judenspanischen in Bosnien*“ (Wien, im Juni 1923.). Tačan prevod naslova disertacije glasi: „Razvoj glasova u jevrejsko-španskom jeziku u Bosni“ ili „Glasovni sistem u jevrejsko-španskom jeziku u Bosni“.

Nakon doktorata je nastavio sa daljnjim usavršavanjem u najprofesionalnijem smislu. Manje je poznato da je bio jedini balkanski Sefard kome je španska vlada dala stipendiju za postdoktorske studije u madridskom Historijskom centru gdje je dobio certifikat o pohađanju kursa za strance u trajanju od 19.og oktobra do 11.og decembra 1928.g. Certifikat je potpisao Ramon Menendez Pidal, jedan od najvećih svjetskih autoriteta za skoro sve oblasti hispanizma, naročito za španski i sefardski romansero.

Vjerovatno je manje poznato da je Kalmi Baruh već prije izlaska svoje disertacije, objavio nekoliko radova o jeziku Sefarda iz kojih se jasno vidi da se već tada istakao kao publicista i vrijedan naučnik koji je bio preokupiran ne samo jezikom bosanskih Sefarda, nego i mnogim drugim aspektima sefardike, a naročito istorijom i folklorom bosanskih ali i drugih Sefarda. Istaknuti bosanski nadrabin i svjetski priznati stručnjak za bosansku sefardiku, pisac referentnog djela „*Die Sepharadim in Bosnien*“ (Sefardi u Bosni), Dr. Moric Levi, objavljenog 1911. g. u Beču, komentarišući studentsku naučnu reviju „*El mundo Sefardi*“ (Sefardski svijet), opisao je i preporučio Kalmi Baruha kao „novu nadu“. Manje je poznato da su Dr. Moric Levi i Dr. Kalmi Baruh bili braća od tetke. Ovu naučnu reviju su pokrenuli sefardski akademičari iz društva „Esperansa“ (Nada) koji su studirali u Beču. U prvom broju te studije, Kalmi Baruh je objavio svoj rad „*O jeziku Sefarda*“. Također je u zagrebačkom časopisu „*Gideon*“, 1923. V, str. 6-14, objavio svoj rad „*O jeziku i knjizi Sefarda*“. Sarajevski časopis „*Židovska svijest*“ je taj rad objavio već krajem iste 1923. g. i pod istim naslovom. Veliku afirmaciju je Kalmi Baruh stekao pošto je taj rad objavljen pod naslovom „*Jezik sefardskih Jevreja*“ str.71 u „Spomenici La Benevolencije“

koju je uredio Stanislav Vinaver 1924. Ovaj rad je u stvari početak u nizu radova o jeziku i književnosti sefardskih Jevreja. 1930.g. u prestižnom časopisu „*Revista de Filología Española*“ (Tomo XVII, pag. 113-151) objavio je članak „El Judeo-Español de Bosnia“ (Jevrejsko-španski iz Bosne). „Jezik i umotvorine sefardskih Jevreja“ objavio je u „Jevrejskom glasu“, Sarajevo, 11.04.1930. Predavanje na istu temu održao je u „Jevrejskom klubu“ u Sarajevu, 29.03.1930. „Jevreji na Balkanu i njihov jezik“ (Jevrejski glas, Sarajevo 14.02.1936, IX. 7 (411), str.5). O jeziku sefardskih Jevreja kao i doprinosu Kalmi Baruha izučavanju sefardske kulture, vidi u separatu prof. Kamhi Davida „O jeziku sefardskih Jevreja“, Jevrejski glas, Sarajevo, br. 71, sept.- okt. 2016.

Osim ovih radova, Kalmi Baruh je tridesetih godina u Berlinu objavio knjigu o španskim dijalektima koja je od poznavalaca literature ove vrste bila veoma pohvaljena. Već tada je Kalmi Baruh postao referentan za ovu oblast španske filologije. On je bio romanist, ali je njegovo interesovanje za druge svjetske jezike bilo ogromno te slobodno možemo reći da je bio, u stvari, veliki filološki erudita koji je osim našeg te maternjeg đudeo-espanjola (điđoa), govorio i njemački, engleski, francuski, portugalski, katalonski, galicijski, talijanski, latinski, grčki, hebrejski i ruski, a služio se i turskim i arapskim jezikom. Što se tiče španskog jezika, odlično je poznavao sve njegove mnogobrojne dijalekte.

Interesantno je da su mnogi bosanski Sefardi koji su studirali u Beču i drugim evropskim gradovima, poput drugih provincijalaca iz prostrane Austrougarske monarhije, a kasnije i tadašnje Jugoslavije, intenzivno studirali strane jezike da bi stekli svakojaka znanja. U Sarajevu su iz te, kao i nekoliko generacija prije i poslije, neki Sefardi poput Kalmija Baruha, govorili od pet do deset stranih jezika kao na pr. : Rafael Atijas – Zeki efendija, Dr. Moric Levi, nadrabini, Dr. Vita Kajon, Dr. Samuel Kamhi, Dr. Haim Kamhi, posebno Laura Papo – Bohoreta, Dr. Salamon Kabiljo, Dr. Avram Baruh i drugi.

Radovi Kalmi Baruha (eseji i članci), osim sefardske tematike, obuhvataju i špansku književnost od vremena Majmonidesa sve do građanskog rata u Španiji (1936. – 1939.). Najbolji uvid u radove Kalmija Baruha možemo dobiti ako pročitamo dvije knjige u kojima je obuhvaćena većina radova Kalmija Baruha. To su: „ESEJI I ČLANCI iz španske književnosti“ (Svjetlost, Sarajevo, 1952.) i „IZABRANA DJELA“ (Svjetlost, Izdavačko preduzeće, Sarajevo, 1972.). Prva Baruhova knjiga sadrži četiri dijela. U prvom dijelu se nalaze slijedeći radovi:

- Lope de Vega (Pregled sv. 125-126, 1934)
- Calderon de la Barca (Pregled sv. 127-128, 1934)
- Gongora (Pregled sv. 196-187, 1940)
- Španija u doba majmonidesovo (Spomenica Maimonides 1135-1935, Sarajevo)
- Jedna španska romansa arapske inspiracije (Kalendar „Gajret“ 1941)
- Islamski izvori Danteove Božanske komedije (Kalendar „Gajret“ 1940)

Drugi dio sadrži slijedeće radove:

- Španija u književnosti jedne generacije (Srpski književni glasnik br. 3, 1936)
- O novijem španskom romanu (Misao 1929, sv. 7-8)
- Španski mislilac o Španiji (Srpski književni glasnik, br. 1, 1931)
- Armando Palacio Valdes (Predgovor romanu A.P. Valdesa „Sestra San Sulpisio“. Biblioteka stranih pisaca Bgd.)
- Miguel de Unamuno (Srpski književni glasnik br.7, 1936)

Treći dio sadrži slijedeće radove:

- Pozadina španskog problema (Pregled sv. 157, 1937)
- Španski književnici u građanskom ratu (Srpski književni glasnik br. 3, 1938)

Četvrti dio sadrži slijedeće radove:

- Jevreji na Balkanu i njihov jezik (Knjiga o Balkanu, I, Bgd. 1936)
- Španske romanse bosanskih Jevreja (Godišnjak, izdale *La Benevolencia* i *Potpora. 5694-1933*. Bgd, - Sarajevo)

U drugoj knjizi koja je izašla 1972. („SVJETLOST“, Izdavačko preduzeće, Sarajevo,) pod naslovom Kalmi Baruh: „IZABRANA DJELA“, nalaze se slijedeći radovi:

- ŠPANIJA U DOBA MAJMONIDESOVO
- JEDNA ŠPANSKA ROMANSA ARAPSKE INSPIRACIJE
- ISLAMSKI IZVORI DANTEOVE BOŽANSKE KOMEDIJE
- ŠPANIJA FILIPA II
- MIGUEL CERVANTES: UZORNE PRIČE

- DON KIHOTOV GROB
- LOPE DE VEGA
- GONGORA
- CALDERON DE LA BARCA
- ŠPANIJA U KNJIŽEVNOSTI JEDNE GENERACIJE
- O NOVIJEM ŠPANSKOM ROMANU
- ŠPANSKI MISLILAC O ŠPANIJI
- ARMANDO PALASIO VALDES
- MIGUEL DE UNAMUNO
- DON ANGEL PULIDO I KLERIKALCI
- UZ PREVOD IZ NOVIJE ŠPANSKE LIRIKE
- POZADINA ŠPANSKOG PROBLEMA
- ŠPANSKI KNJIŽEVNICI U GRAĐANSKOM RATU

II

- URIEL DA COSTA
- DRAGOCEN PRILOG IZUČAVANJU ISTORIJE SEFARDSKIH JEVREJA
- DOKUMENTI O JEVREJIMA U DUBROVAČKOJ ARHIVI
- NJEMAČKI JEVREJI
- O JEZIKU I KNJIZI SEFARADA
- JEZIK SEFARDSKIH JEVREJA
- JEZIK I UMOVORINE SEFARDSKIH JEVREJA
- JEVREJI NA BALKANU I NJIHOV JEZIK
- ŠPANSKE ROMANSE BOSANSKIH JEVREJA
- NEKOLIKO POJAVA LEPE KNJIŽEVNOSTI KOD BOSANSKIH SEFARADA

III

- REVUE INTERNATIONALE DES ETUDES BALKANIQUES
- PROF. D. Đ. BUGARSKI, ANGLICIZMI I FRAZE ZA ENGLSKU KONVERZACIJU
- PAUL MITROVICH, ESSAI D'UNE GRAMMAIRE INTERLINGUISTE
- PETAR SKOK: METODOLOGIJA FRANCUSKOG JEZIKA, ZAGREB, 1939
- JEDNO ZNAČAJNO DELO NAŠE LINGVISTIKE

IV

- BIBLIOGRAFIJA RADOVA KALMIJA BARUHA

D O D A T A K

Po mišljenju mnogih poznavalaca djela Kalmi Baruha, sa kojim se i ja slažem, dva eseja (*Jedna španska romansa arapske inspiracije, objavljena u kalendaru Gajreta za 1941. g. i Islamski izvori Danteove Božanske komedije, objavljeno u kalendaru Gajreta za 1940. g.*) su posebno važna za poznavanje „Trikulture“ na Iberijskom poluotoku. Romansu „Abeneamar, Abeneamar, moro de la moreria“ (u prevodu: Abeneamar, Abeneamar, maure iz roda maurskog) Kalmi Baruh je smatrao „kao jedno svjedočanstvo o živom duhovnom kontaktu između arapskog svijeta i Španaca“, *Kalmi Baruh: Eseji i članci – Svjetlost Sarajevo, 1952 g. str.82.* Interesantno je napomenuti da se po mišljenju Ramon Menendez Pidala ova romansa prvo pjevala na arapskom jeziku ili ju je spjevao maurin koji je bio prožet latinskom kulturom. *Ibid, str. 85.* Dr Kalmi Baruh smatra „ da je ova romansa dio najsajnijeg spomenika visoke kulture, kojom su Arapi zauvijek obdarili špansku zemlju i španski narod „, *Ibid, str.85.*

Baruhov esej „Islamski izvori Danteove Božanske komedije“ je sintetičan prikaz knjige čuvenog španskog arabiste Miguel - a Asin Palacios: *D a n t e y e l I s l a m*. Kao izvor su pomenutom arabisti poslužile mnoge zbirke arapskih, vjerskih predanja kao i opisi u kojima se priča o putovanju Muhameda a.s. kroz krajeve podzemlja – isra – i njegov uzlazak do božanskog prestola – miradž. Ova predanja – Hadisi su nastala u pobožnom sjećanju na Božijeg Poslanika, a na osnovu prve rečenice sedamnaestog poglavlja Kur'ana: „Slavljeno je, čisto i uzvišeno Biće Onoga koji je noću odveo roba Svoga (Muhameda) od Mesdžidi Harama do Mesdžidi Aksaa, čiju smo okolicu blagosloville, da mu pokažemo znakove naše. On sve čuje i sve vidi“. *Kalmi Baruh: Islamski izvori Danteove Božanske komedije, Kalmi Baruh: Eseji i članci, Svjetlost Sarajevo, 1952. str. 87.*

Asin Palacios je iznjeo nepobitne dokaze o zavisnosti Danteove koncepcije prikaza u Božanskoj komediji od islamskih izvora.

„Legenda o miradžu je nekoliko puta zabilježena tokom XII i XIII vijeka u djelima kršćanskih pisaca Španije i vjerovatno je preko njih doprla u Italiju“. *Ibid, str.96.*

- LITERATURA O KALMIJU BARUHU
- NAPOMENE PRIREĐIVAČA
- REGISTAR IMENA

DODATAK

Ako uporedimo ove dvije knjige, možemo primjetiti velike razlike u koncepcijama priređivača kao i predgovora i pogovora koje su napisali u okvirima ovih knjiga. U prvoj knjizi izdatoj 1952. su samo neki eseji i članci koje je Baruh napisao ali nisu ni izdaleka svi. Knjiga „IZABRANA DJELA KALMI BARUHA“ sadrži mnogo više radova ali i nepotpunu bibliografiju radova Kalmija Baruha te literaturu o Kalmiju Baruhu i što je, po mom mišljenju, najvrednije, registar imena koja su u uskoj vezi sa Baruhovim radom i životom. Ni u prvoj ni u drugoj knjizi nema naučne revije „*El mundo Sefardi*“ koju su 1923. počeli izdavati sefardski studenti u Beču (u kojoj je K.B. objavljivao svoje prve ozbiljne radove). Također nema ni knjige o španskim idiomima koju je K.B. objavio 1930. u Berlinu, a koju pominje Josip Tabak u predgovoru knjizi „ESEJI I ČLANCI KALMI BARUHA“ izdatoj 1952. u Sarajevu.

O kulturno-prosvjetnom, društvenom i istraživačkom radu Kalmi Baruha je relativno malo pisano. Ovo se još više odnosi na njegov pedagoški rad u sarajevskoj gimnaziji i na razna predavanja koja je držao u Sarajevu i van njega. Predavao je francuski jezik i književnost. Njegov metod predavanja razlikovao se od predavanja drugih profesora. Tretirao je učenike kao odrasle osobe i pridobio ih neposrednošću i prisnošću kao i blagošću, tako da su ga smatrali kao nekog svog. Na početku prvog predavanja, nakon upoznavanja sa svakim učenikom posebno, govorio je o važnosti edukacije i značenju gimnazija kao tada vodećih kulturno-edukativnih institucija. Njegovi učenici su tada prvi put slušali o istoriji nastanka gimnazija u Evropi nakon perioda humanizma i renesanse. Ubjeđivao je učenike da ne uče da bi postali „ćate“ nego da se obrazovanjem sprema da služe u edukaciji svoga naroda, jer samo onaj narod koga vode prosvijećeni i čestiti ljudi, puni ideala, ima budućnost. Na ovaj iskreni način probudio je kod učenika osjećaje da imaju važnu, odgovornu i uzvišenu misiju u životu. Učenici su rado dolazili u gimnaziju i sa radošću očekivali svaki njegov čas. Interesantan je i njegov etimološko-asocijativni način predavanja o porijeklu pojedinih riječi. Na primjeru francuskog izraza „chomage“ – nezaposlenost koja je nastala od latinskog glagola „caumare“ – plandovati (od cauma – toplota, grčki kauma) je iskoristio da govori o nezaposlenosti i svjetskoj krizi, društvenoj nejednakosti i nepravdama. Nadahnuto je govorio o budućem društvu u kojem neće biti nezaposlenosti, gladnih ljudi, nego će biti društvo jednakosti i društvo bez privilegija. Interesantno je također njegovo etimološko objašnjenje francuske riječi „douane“ (carina). Porijeklo te riječi je perzijsko-arapska riječ „divan“ koja izvorno znači carsko vijeće ili državni biro,

7

pa i razgovor. U našem jeziku je to dio namještaja ali i razgovor od glagola divaniti što se sve skupa ne smije brkati sa pridjevom divan koja je riječ slavenskog porijekla. Na ovaj način se prva riječ „douane“ ne može više nikada zaboraviti. Ovako je K.B. potakao učenike da sami istražuju riječi i pojmove. (Izvor: slobodno prepričani dijelovi sjećanja prof. Ešrefa Čampare na Kalmi Baruha iz njegove knjige „MUSLIMANI I JEVREJI“ na primjerima iz Španije i Bosne, izdanje BH PRES, 1994.). Knjiga je inače promovirana 22.12.1992. u Sarajevu na kojoj sam i ja učestvovao.

K.B. je romanske jezike (prvenstveno francuski) predavao u više sarajevskih srednjih škola. Držao je razna predavanja o đudeo-espanjolu, jeziku Sefarda, ne samo sarajevskih (bosanskih) nego i drugih.

U vrlo teškim momentima po jevrejsku školsku omladinu pokazao je velike organizacione sposobnosti, naročito poslije dolaska Dr. Antona Korošeca (inače vođe Klerikalne slovenačke stranke) za ministra prosvjete u vladi tadašnje Kraljevine Jugoslavije. Korošec je na osnovu člana I, stav 2 i člana IV Uredbe o upisu lica jevrejskog porijekla u srednje i više škole kao i studenata univerziteta, ograničio broj učenika koji se mogu upisati u pomenute škole (Numerus clausus). Ova uredba je važila za cijelu teritoriju Jugoslavije (osim Banovine Hrvatske). Na osnovu te uredbe je donio akt br. IV. 14097 od 5.10.1940 g. kojom je skoro totalno smanjio mogućnost upisa jevrejske djece i omladine u prvi razred srednjih škola, iako je u septembru iste godine bilo upisano dosta jevrejske djece i omladine u srednje škole. Bez obzira što su direktori sarajevskih srednjih škola dugo otežavali sprovođenje toga akta tj. nisu na vrijeme poslali tražene spiskove jevrejske omladine, akt i uredbu su na kraju morali provesti. Jevrejska opština u Sarajevu, na urgentno sazvanoj plenarnoj sjednici, odlučila je da se u zgradi Jevrejske opštine u ul. Čemaluši, otvori i počne s radom tzv. „Jevrejska gimnazija“ i za direktora postavila Dr. Kalmi Baruha. On je hitno mobilisao skoro sve napredne profesore bez obzira na vjeru i naciju, a koji su djelovali u Sarajevu, za pomoć. Zahvaljujući njegovom velikom, kako stručnom tako i društvenom ugledu, je dosta profesora nejevreja, pored jevrejskih profesora, predavalo u toj gimnaziji. Sami jevrejski profesori nisu insistirali da profesori nejevreji predaju na ovoj gimnaziji zbog bojazni da će biti šikanirani od strane profašističke vlasti. U ovoj gimnaziji su ipak predavali biologiju prof. Vojin Gligić i muzičko obrazovanje prof. Zlata Radošević, koja je inače predavala na muzičkoj školi. Osim direktora Dr. Kalmi Baruha, u školi su predavali i profesori Jevreji Dr. Marcel Šnajder, prof. Avram Pinto, prof. Avram Papo, prof. Eliezer Levi, prof. Jakov Maestro i neki drugi. Školski ljekar je bio Dr. Isak Izrael, bivši sekretar Jevrejske opštine u Sarajevu.

Nakon II svjetskog rata su preživjeli učenici: Rena Kaveson, Binko Kabiljo, Aco Tramer, Sofija Singer i Ruža Štok. Interesantno je da je godina nastave u ovoj gimnaziji, poslije II svjetskog rata, priznata tako da su se ti preživjeli učenici, poslije oslobođenja mogli upisati u drugi razred gimnazije.

Dr. Kalmi Baruh je bio i direktor jevrejske škole „*Safa verura*“ u prevodu: „Čisti jezik“, (po naučnoj transkripciji „*Safa berura*“). Nedovoljno je poznato da je K.B. ne samo govorio hebrejski, nego je i vladao u potpunosti i gramatikom, sintaksom i svim aspektima toga jezika. „*Safa berura*“ je bila jedinstvena škola ove vrste na području BiH pa i šire. Hebrejski jezik su u toj školi profesori predavali po najsavremenijim metodama u to doba. U nekim sarajevskim, jevrejskim novinama: „*Židovska svijest*“ i „*Jevrejski glas*“, objavljeni su neki njegovi govori koje je držao na raznim manifestacijama pomenute škole u kojoj su inače predavali najbolji poznavaoči tadašnjeg hebrejskog jezika i književnosti. „*Safa berura*“ je osnovana u dvadesetim godinama dvadesetog vijeka i djelovala je do II svjetskog rata. Školu su završili kod nas i u svijetu poznati nadržabini, rabini i hahami iz tadašnje Jugoslavije i šire, koji su živjeli i radili do prije nekoliko desetina godina, između ostalih: prof. Dr. Salamon Gaon, (rodom iz Travnika), dugo godina vrhovni rabin Engleske i britanskog Komonvelta, Cadik Danon, dugo vremena glavni rabin Jugoslavije, prof. Dr. Isak Papo, istaknuti poznavalac hebrejskog i posebno sefardskog jezika, kulture i tradicije, te pisac poznatih studija o turcizmima u jeziku bosanskih Sefarda, kao i neki drugi.

Važno je napomenuti da su svi oni govorili kolokvijalni hebrejski jezik sa izvanrednom dikcijom i naglaskom, koji i danas služi kao uzor kako treba govoriti hebrejski jezik. Prof. Dr. Salamon Gaon (koga sam dobro poznavao zahvaljujući mome ocu i stričevima) me je često ispravljao prilikom razgovora na đudeo-espanjol jeziku i kome sam na tome i danas zahvalan. Zadnji put smo se susreli na svjetski poznatoj manifestaciji „SEFARAD 92“ održanoj krajem marta i početkom aprila 1992.g . u Madridu. Tom prilikom je Dr. Gaon na čistom prvom idiomu bosanskog sefardskog jezika odgovorio u ime prisutnih Sefarda iz cijelog svijeta na govor kralja Huana Karlosa.

Škola „*Safa berura*“ je bila jako važna u to doba u Sarajevu i tadašnjoj Jugoslaviji i zbog toga što je izučavanjem hebrejskog jezika donekle pomogla smirivanju svađa Sefarda i Aškenaza, komunista i cionista te jevrejskih građanskih liberala, koji su se sukobljavali uslijed klasnog raslojavanja koje je pred II svjetski rat bilo prisutno u Sarajevu pa i cijeloj Jugoslaviji. Dr. K.B. je tada bio jedan od glavnih pokretača ideje o bratstvu i posebno trpeljivosti među pripadnicima jednog te istog jevrejskog naroda. Interesantno je da su se i poslije II svjetskog rata u bibliotekama pojedinih jevrejskih opština u Jugoslaviji, mogli naći plakati ili

javni oglasi za priredbe na kojima su nastupali zajedno Sefardi i Aškenazi i na taj način se trudili da propagiraju ideje bratstva među ljudima.

Poznato je da je jevrejsko kulturno-prosvjetno društvo „La Benevolencija“ u drugom razdoblju svoga rada kao i kasnije posvetilo veliku pažnju izučavanju istorije Sefarda u drugim gradovima tadašnje Jugoslavije, posebno u Dubrovniku. U dubrovačkom Državnom Arhivu je bilo mnogo upravo takve istorijske građe. „La Benevolencija“ je, nakon sporazuma sa upravnikom Državnog Arhiva Branimirom Truhelkom, materijalno pomogla da se kupi fotografska tehnika za snimanje toga blaga. Ovakva inicijativa tj. snimanje materijala je bila važna ne samo za sarajevske Sefarde nego i one u drugim gradovima tadašnje Jugoslavije. Jevrejske organizacije u drugim gradovima su to rado podržale. Za ovu akciju „La Benevolencije“ bio je zadužen Dr. Kalmi Baruh, uvaženi odbornik društva. 1931.g. je proveo deset dana u Dubrovniku izučavajući pomenutu građu iz arhiva. Rezultate toga rada je objavio u Jevrejskom glasu u broju od 11. decembra, 1931.g. Ovom prilikom je Dr. Baruh upoznao profesora Jorja Tadića i dogovorio sa njim da upravo on napiše poznatu monografiju o Jevrejima u Dubrovniku.

Kalmi Baruh je bio istaknuti društveni radnik, alfa i omega u jevrejskom kulturnom, javnom i društvenom životu. Još za vrijeme studija je bio član bečkih jevrejskih studentskih udruženja „*Esperansa*“ i „*Bar Giora*“. U Sarajevu je bio visoki funkcioner, sekretar i član središnjeg odbora jevrejskog kulturno-prosvjetnog društva „*La Benevolencija*“. Mnogo je doprinjeo radu društva „*La Gloria*“ i „*Jevrejskog kluba*“. Posebno je utjecao na rad radničkih društava „*Matatja*“ i „*Poale Cion*“.

Svoje mnogobrojne radove je objavljivao u skoro svim sarajevskim jevrejskim glasilima: „*Židovska svijest*“, „*Jevrejski glas*“, „*Jevrejski život*“, te u zagrebačkim „*Židov*“, „*Gideon*“ i nekim drugim. Sarađivao je i sa beogradskim novinama, časopisima, kalendarima i spomenicama te „*Srpskim književnim glasnikom*“, časopisom „*Misao*“, beogradskim „*Balkanskim institutom*“ i *Univerzitetom*, kao i sa muslimanskim prosvjetnim društvom „*Gajret*“ za koji je napisao dvije studije: „*Jedna španska romansa arapske inspiracije*“ – kalendar „*Gajret*“ 1941. i „*Islamski izvori Danteove Božanske komedije*“ kalendar „*Gajret*“ 1940. Posebno je pisao i za „*Revue internationale des etudes balkaniques*“ kao i za madridsku „*Revista de Filologia Española*“. Sarađivao je i sa Španskom Akademijom nauke i umjetnosti u Madridu. Za vrijeme cijelog svog boravka u Sarajevu je držao popularna predavanja na razne filološke, a i druge teme na Narodnom univerzitetu.

Brzo je bio zapažen njegov rad kao prevodioca sa španskog na naš jezik. Prvo je djelo Enrike Lareta „*Slava don Ramira*“ (Jedan život u doba Filipa II) – Narodna Prosveta, Beograd 1933.; Hose Eustasio Rivera: „*Vrtlog*“ – Minerva, Subotica-Beograd 1953. ....

Bio je jedan od prvih hispanista u tadašnjoj Jugoslaviji, kritičar i prikazivač tada savremene španske književnosti. Njegovi komentari djela španskih pisaca objavljeni su i van tadašnje Jugoslavije. Objavio je dosta radova o jezičkoj komparatistici u udžbenicima i naučnim radovima iz oblasti romanske filologije. Istraživao je, sabirao i dokumentovao jezičke forme Sefarda ne samo u Bosni i Hercegovini nego i u Makedoniji (Skoplje, Bitolj kao i na Kosovu u Prištini i drugim mjestima). Bio je prvoklasan intelektualac koga je zanimalo sve što je bilo naučno. Zbog njegovog enciklopedijskog znanja, mudrosti i unutrašnje harmonije, zvali su ga „*Mali Spinoza*“. Bio je jedan od najuglednijih, srednjoškolskih profesora, koji su saradivali sa časopisom „*Pregled*“ i koji su se, bez obzira na sve prepreke tadašnjih nacionalista, borili za demokratiju i jednakost. Bio je neumoran pisac, organizator i animator koga su mnogi poštteni ljudi u tadašnjoj Jugoslaviji i šire, poštovali zbog autentičnosti i smjelosti u propagiranju, ne samo kulture i nauke, nego i zbog njegovih naprednih ljevičarskih stavova. Bio je uvjeren u te svoje stavove zbog svog unutarnjeg mira i staloznenosti. Bio je pošten čovjek od riječi i nekompromisan. Zbog svega toga Baruh je pretrpio svakojaku nepravdu. Kao rezultat takvog svog stava se više puta zamjerio tadašnjim prosvjetnim vlastima, koje su ga, bez obzira što je već od septembra 1924.g. bio suplent, te profesor od 15.og februara 1935.g. u sarajevskoj I muškoj realnoj gimnaziji, prvo premjestili u Državnu učiteljsku školu u Sarajevu, a zatim u jesen 1937.g. u sinjsku realnu gimnaziju. Premještaj u Sinj je bio posljedica sukoba K.Baruha sa kolegom Aleksandrom Petrovićem na koga se sumnjalo da je bio policijski doušnik. Ovaj sukob je imao pozadinu i posljedice. Ubrzo je počeo proces protiv 20 naprednih profesora sarajevske I muške realne gimnazije. K. Baruh je nakon tromjesečnog rada u Sinju, vraćen u Sarajevo u svoju školu, ali je u septembru 1938.g. bio prebačen u II mušku gimnaziju u Sarajevu. Vrhunac šikaniranja K.Baruha je bio objavljen u dopisu Poglavnikovog Povjereništva u Sarajevu IV broj 12640/41 od 3.eg svibnja 1941.g. po kojem je prof. Baruh Dr Kalmi na temelju paragrafa 2 Zakonske odredbe Poglavnika NDH od 2.og travnja, 1941.g. broj XX – 01 Z.P., a prema dobivenoj ovlasti, OTPUŠTEN iz dosadašnje službe bez prava na mirovinu.

Ovakav završetak blistave profesorske karijere nije pogodio samo K.B. nego i ostale Jevreje i to ne samo prosvjetne radnike nego i sve one iz bilo kojih struka. Nakon toga je K.B. pobjegao sa braćom ispred njemačkih fašista i domaćih kvislinga poput mnogih višegradskih Jevreja, prvo u Sandzak, a zatim u

Crnu Goru. Josip Tabak, u predgovoru Kalmijevih „Eseja i članaka“ 1952. tvrdi da su Njemci uhvatili Baruha i braću u Plevljima i odveli u logor, dok Dr. Samuel Kamhi (Kalmijev rođak) tvrdi da su ga Njemci nakon kapitulacije Italije i nešto poslije, 1944.g. prvo odveli na prisilni rad, a zatim deportovali u koncentracioni logor Bergen-Belzen. Tamo je bio mučen i ponižavan ali je unatoč svemu tome, zahvaljujući svom nesalomljivom duhu i ponosu, sve stojički podnosio. Držao je časove španskog jezika te govorio o jevrejsko-španskom i ostalim varijantama govora Jevreja u galutu. O tome postoje i svjedočanstva. Ovakva njegova predavanja kao i cjelokupno njegovo ponašanje, bili su primjer ostalim logorašima i na taj način pomogli da sačuvaju moral i nadu u izbavljenje. Dočekao je kraj rata i pobjedu saveznika, ali zbog tifusa pjegavca i opšte iscrpljenosti, njegovo tijelo nije moglo da prima hranu. Tako se ugasio život prof. Dr. Kalmi Baruha.

Već je pomenuta njegova saradnja sa raznim listovima, časopisima, revijama itd. Plodonosna je bila i njegova saradnja sa poznatim i važnim ličnostima iz oblasti kulture u to doba: prof. Himenes Kabaljero (Gimenes Caballero), prof. Džonson (Johnson), Ivo Andrić, Isidora Sekulić, Žak Konfino, Stanislav Vinaver, Jovan Kršić, Dr. Moric Levi, Dr. Samuel Kamhi, Dr. Haim Kamhi, Laura Papo – Bohoreta i drugi.

O K.B. je pisalo dosta autora: Josip Tabak, Anto Babić, Vlajko Ubavić, Dr. samuel Kamhi, Mitar Papić, Rizo Ramić, Nisim Albahari, Vojin Gligić, Mni Finci, Avram Pinto, Avdo Karavdić, Lavoslav Glesinger, Hana Levi – Has i mnogi drugi.

Kalmi Baruh je od 1924. do 1941. bio poštovan i uvažen i veoma aktivan intelektualac. Osim poznavanja španske i francuske te ukupne romanske filologije i enormnog poznavanja sefardike, posebno jezika, bio je za ono doba veoma napredan čovjek, poznat u Jugoslaviji i svijetu. Zalagao se za napredak nauke, primjenu novih metoda u pedagoškom radu te za kulturno uzdizanje naroda, posebno radnika, međunacionalnu trpeljivost i saradnju, borbu protiv fašizma i diktatura i antisemitizma. Posebno je davao veliku podršku republikancima u građanskom ratu u Španiji. Prije svega je najvažnije da je bio skroman i pošten čovjek.

Sarajevo, februar/mart, 2018.g.

Mr. Kamhi David,
Red.prof. Sarajevskog
Univerziteta, u penziji

K.B. BIBLIOGRAFIJA

- Anto Babić: Sarajevski profesori – žrtve fašističkog terora, Oslobođenje 31.03.1946
- Anto Babić: Prva gimnazija između dva rata, Spomenica 75.te godišnjice gimnazije u Sarajevu, Sarajevo 1955. Str. 33
- Avram Pinto: Jevreji Sarajeva i Bosne i Hercegovine, Veselin Masleša, 1987. Str. 94-95
- Godišnjak – izdaju „La Benevolencija“ i „Potpora“, Sarajevo, Štamparija Menahem Papo 1933. – 5694
- David Kamhi: O jeziku sefardskih Jevreja, „Jevrejski glas“ br. 71, separat, Sarajevo septembar-oktobar 2016.
- Ešref Čampara: Muslimani i Jevreji na primjerima iz Španije i Bosne, BH Press – Svjetlost, Sarajevo, 22.12.1992.
- Kalmi Baruh: Eseji i članci, Svjetlost Sarajevo, 1952.
- Kalmi Baruh: Izabrana djela, Svjetlost – Izdavačko preduzeće, Sarajevo, 1972.
- Nisim Albahari: Neka sjećanja iz života moje generacije za vrijeme školovanja u I muškoj realnoj gimnaziji – Spomenica 75.te godišnjice I gimnazije u Sarajevu, Sarajevo, 1955. Str. 28
- Prof. Dr. Samuel Kamhi: Dr. Kalmi Baruh, Spomenica 400 godina od dolaska Jevreja u